

Kača - loptanje golim dlanom

Piše: MLADEN CUKROV

Nerežišća na Braču jedno je od rijetkih mjesta gdje se još ponekad igra kača. Uz dobru volju ova jedinstvena drevna igra svojom originalnošću i atraktivnošću mogla bi postati športsko-turistička atrakcija otoka Brača i Hvara

Kača ili balun o ruke je vrlo stara igra loptom koja se već u ranom srednjem vijeku igrala u mnogim dalmatinskim gradovima. Do nedavno bila je sačuvana u mjestima gornjeg dijela otoka Brača, posebno u Gornjem Humcu, Donjem Humcu, Pražnicama, Dračevici, Nerežišćama, a igrala se i na otoku Hvaru u Vrbanju, Dolu, Starom Gradu, Grablju, Zraču, Sv. Nedjelji, Selcima, Rudini, Svirčima, Vrisniku, Pitvama, Jelsi, Vrbovskoj, Poljicama i Zastrazišću.

Porijeklo igre je vrlo staro. Sigurno je ostatak mediteranske civilizacije koja se tijekom stoljeća izgubila s naših prostora. Na naše obale Jadrana igra je prenesena iz susjednih luka Apeninskog poluotoka, posebno iz Mletaka, što se najbolje vidi po nazivima u iskrivljenom venecijanskom dijalektu.

Rasprava o loptanju

Pravila ove pučke igre napisana su tek 1956. godine. Igra se lopticom promjera 5 do 6 centimetara. Loptica je sašivena od tri-četiri komada kože, čvrsto nabijena suše-

nom kozjom dlakom. Jedan primjerak čuva se u Muzeju otoka Brača, u Škripu.

Igrači udaraju lopticu dlanom, pa se može uvrstiti u skupinu igara odbijanja lopte, koje su prethodile današnjem tenisu s reketima. Antonio Scaino de Salo u knjizi *Trattato del giuoco della palla* (Rasprava o loptanju, Venecija 1555. godine) razlikovao je sličnu igru u dvije varijante - udaranje otvorenim dlanom (*palla si batte con mano aperta*), odnosno zatvorenom šakom u oklopu (*con pugno ferrato*).

Tako se loptanje *ludus pile cum palma* u Italiji pretvorilo u igru *palla da mano*, *pallacorda*, a u Francuskoj u *jeu de paume*, a u stvari igru s dlanom. Igra je bila rasprostranjena u zemljama Mediterana od 15. do 17. stoljeća.

Veliki turniri u Jelsi i Starom Gradu

Igra kača, balun o ruke, na poštu ili balun, kako se sve nazivala, igrali su muškarci svake dobi, uglavnom nedjeljom i blagdanom, i to u ljetnim mjesecima, na trgu pred crkvom ili nekoj livadi. Na ovakvim događanjima skupio bi se veliki broj stanovnika iz okolnih mjesta koji bi bučno bodrili svoje momčadi. Najbolji igrači bili su omiljeni u svojim sredinama i uzor mladim naraštajima.

Broj igrača nije bio određen, ali obično su igrale dvije momčadi sa po 4 do 6 igrača. Ovisno o prostoru na kome se igra, dogovarale bi se točne dimenzije igrališta. Na sredini igrališta je, kao međa, bila crta koja je dijelila jedno polje igrališta od drugog. Teren je bio označen sa strane i na kraju crtama koje su se zvale pridnja i zadnja fala. S jedne strane igrališta se batije, odnosno servira lopta i to sa drije, mjesta za serviranje. Protivnički dio igrališta, s kojeg se šiba (vrača lopta), nazivao se pod poštom.

Pri ždrijebanju strana smatralo se da je bolje početi igrati pod poštom, jer se vraćanjem loptice lakše osvajalo punte (bodove). Igrač koji batije (servira), pri početku igre glasom upozorava zogo (igra), dok mu igrač suprotne strane odgovara venja (daj).

Za najboljeg igrača jedne momčadi smatralo se onog koji dobro šiba (vrača) loptu serviranu iz drije. Igralo bi se u dogovoren broj partija, koje bi se igrale u 8 punata (bodova). Ako bi rezultat bio izjednačen na 7-7, onda bi se punti obje momčadi vraćali na 6-6. Puntovi su se u ovom loptanju golim dlanom brojali kao u tenisu (ili u *jeu de paume*): kvinđe - 15, trenta - 30, kvoronta - 40.

Da bi bolje upoznali pravila ove igre recimo da je početni udarac dobila momčad A. Igrač koji batije zauzima položaj i servira loptu, a ostali igrači se rasporede

Kožna loptica sašivena je od četiri komada kože i čvrsto nabijena suhom kozjom dlakom, promjera 5 do 6 cm. Jedan se primjerak ove loptice čuva u Muzeju otoka Brača u Škripu

sa strane u razmaku od nekoliko metara. Igrači suparničke momčadi B također se rasporede, tako da njihov prvi (najbolji) igrač zauzme mjesto pod poštom.

Momčad A nastoji dobrim udarcem pogoditi dio terena momčadi B za koji smatra da je slabije čuvan i da loptica neće biti vraćena. Ako momčad B ipak zaustavi, odnosno vrati lopticu, na tom mjestu (re-manda) se povuče crta zvana kača. Igra se nastavlja, ali kad se napravi i druga kača momčadi mijenjaju strane, odnosno uloge.

Momčad A, koja se sada brani, nastoji odbiti serviranu lopticu preko prve, odnosno druge kače kako bi osvojila punte. Ako u tome ne uspiju punte dobiva momčad B.

Lopta se udara dok je u zraku ili nakon prvog odskoka od zemlje. Kod serviranja loptu udara samo jedan igrač. Ako servirana lopta nije pala u protivničko igralište, zove se falo (greška), kao i bacanje lopte izvan granica igrališta, što protivničkoj strani donosi punat. Loptica ne smije udariti igrača nigdje po tijelu osim ruke, od lakta do šake, kao i noge, od koljena do stopala. U suprotnom slučaju, protivnička momčad dobiva poen.

Kača se obično igrala bez sudaca, ali su zato gledatelji sudjelovali u presuđivanju spornih punata. Ostalo je zapisano da su najbolji igrači ove igre, između dva svjetska rata bili: Petar Žuj iz Dračevice, Mate Jakšić i Nikola Marinelić iz Humca Donjeg i Stipe zvani Gire iz Bobovišća.

Na otoku Hvaru se nekada igralo na velikoj livadi Čarnja kod Vrisnika. Veliki turniri su uglavnom održavani u Jelsi i Starom Gradu prigodom blagdana i nekih svečanosti. I ovdje je bilo velikih majstora ove igre poput Mihe Tomića, Ive Tomića, Pave Palaveršića, Šime Ivaniševića, Vicka Milevčića, Ante Bunčuge, Ive Splivala iz Jelse, te Roka Milete iz Pitvi, kao i Marka Bojanića i Jakova Bojanića iz Vrisnika.

Postoje neke razlike u pravilima i nazivima u ovoj igri između otoka Brača i Hvara, ali osnovni cilj je isti, da se dobro vrati lopta suparniku. Nerežišća na Braču jedno je od rijetkih mjesta gdje se još ponekad igra kača. Uz dobru volju ova jedinstvena drevna igra svojom originalnošću i atraktivnošću mogla bi postati športsko-turistička atrakcija otoka Brača i Hvara.

LITERATURA:

Arhiva i zapisi Duška Marovića (1911. – 2001.), povjesničara športa iz Splita.

Detalj sa igre kača ili balun o ruke u Nerežišću

Ostalo je zapisano, a objavljeno i na portalima da se, u povodu blagdana sv. Margarite i Dana Općine Nerežišća 13. srpnja 2005. godine, odigrala utakmica kače, atraktivna i dinamična igra s malim kožnim balunom koja gotovo da je iščezla. Još prije 10-15 godina s balunom (lopticom) koji je ručno izrađen od kože i napunjen kožjom dlakom (kostrijet) promjera 5-6 cm i težine oko 100 grama igrala se ova igra u dvije varijante: Alelongo (izravnim bativanjem - serviranjem iz ruke po zraku prema protivničkom igraču) i po crkvici (bativanje baluna rukom preko krova crkvice sv. Petra i Pavla na glavnom nerežiškom trgu).

Prostor za bativanje (serviranje) nalazi se u zamišljenom polju oko 3m nasuprot apside crkvice kada server (bativač) ispušta balun iz ruke i baca ga po krovu crkvice. Ekipa koja prima bativen balun i koja napada raspoređena je tako da se 1 ili 2 igrača (čak i 3 ako je više od 5 igrača u svakoj ekipi) nalaze pod poštu i tuču balun a njihovi suigrači pokrivaju prostor s jedne i s druge strane crkvice.

Pod poštu se ekipe smjenjuju u postavljanju i osvajanju kača i poena u igri.